

SERRA D'OR

INTERESSATS PER LA FOTOGRAFIA

**Ricard Marco, Juan Naranjo, Núria F. Rius
i reportatge fotogràfic**

AQUELL SENTIT QUE NO TENIM ELS CATALANS

Francesc-Marc Álvaro

40 ANYS D'UN TEATRE LLIURE

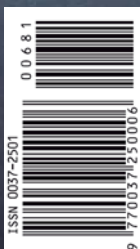
Guillem-Jordi Graells

SÍ, CANES POT SER BABILÒNIA...

Paco Poch

PANORAMA DE NARRATIVA CATALANA

Pere Guixà

681

40

anys d'un teatre lliure

per Guillem-Jordi Graells

Així, escrit sense majúscules, com a emblema d'un concepte, d'una opció que no va sorgir del no-res i a la qual s'ha mantingut fidel, més enllà dels canvis d'etapa que han suposat els diversos equips que hi ha hagut al davant, en una continuïtat marcada per aquella aposta inicial, fins a esdevenir un exemple quasi únic de fidelitat al concepte genuí de «teatre públic» —que cal no confondre amb el de «teatre institucional», de la mateixa manera que la majoria del «teatre privat» que s'autoadjectiva així és, en realitat, «teatre concertat».

Suposo que per a les generacions de públic incorporades en els darrers anys —o, més ben dit, per a les persones que poden plantejar-se una reflexió d'aquesta mena— pot ser difícil imaginar aquells orígens, tot i que percebin la seva singularitat present, tot i els intents constants per part d'alguns d'assimilar-lo a altres institucions teatrals més solemnes, marcades per la immediata dependència d'alguna administració i en què el capritx del polític de torn pot fer i desfer, encara que el qui entoma la responsabilitat de donar la cara sigui un creador escènic posat a fer de gestor cultural.

I tanmateix, els orígens fa quaranta anys del Teatre Lliure són els que marquen la diferència i la seva singularitat present. És cert que des de fa molt temps les administracions públiques en sostenen el funcionament i fins són presents en l'òrgan de decisió, la Fundació Teatre Lliure - Teatre Públic de Barcelona, però fins ara cap no ha aconseguit «fer-se'l seu», i això que de maniobres i manipulacions per aconseguir-ho n'hi ha hagut... i ningú pot estar convençut, tot i l'estabilitat present, que no puguin tornar a aparèixer. Algun dia caldrà fer la crònica dels successius intents, sobretot els liderats per una estrella política, sembla que avui en el seu ocàs, que sens dubte trobava insuportable que

el Lliure fos dirigit, orientat i gestionat lliurement per uns artistes sense altra base que la seva trajectòria i el fet d'haver-se guanyat a pols l'adhesió d'un públic fidel i entusiasta.

Perquè aquesta és la primera de les aportacions del Lliure al sistema teatral català: acollir-se i defensar a ultrança un model de «teatre públic», establert a Europa des de feia dècades, que posava l'èmfasi en el concepte de servei públic, similar a qualsevol altre servei bàsic destinat a tota la ciutadania, però amb una característica essencial: protagonitzat, i no sols artísticament, pels professionals, amb el suport de l'Administració pública. Així havia sorgit el TNP francès, ho havien teoritzat Firmin Gémier i Jean Vilar i ho practicava el Piccolo Teatro di Milano de Giorgio Strehler i Paolo Grassi, el model immediat explícit que assumien els creadors del Lliure.

En aquells anys de la transició cap a una nova situació política, el teatre independent català, després de gairebé vint anys de maduració, havia de cercar noves fites, adients als nous reptes i a les noves realitats del moment. D'una banda, la professionalització, per superar l'estadi vocacional, impulsat per raons polítiques i culturals, que el caracteritzava i en què ja s'havien produït els primers plantejaments seriosos i reeixits. Però també calia reformular el funcionament dels col·lectius, sobretot el model de companyia —ara que ja no caldria una entitat paraigua en la qual aixoplugar-se—, amb membres de continuïtat inestable, condemnada a la itinerància i amb una programació sovint erràtica. Tot això ho podia superar un model de llarga trajectòria entre els veïns europeus, el «teatre estable». Per tant, el que s'acabaria formulant seria un teatre estable amb vocació de teatre públic i amb un doble compromís ètic

i estètic, concretat en l'eslògan «Un teatre d'art per a tothom».

Els líders fundadors del Teatre Lliure venien d'una trajectòria més o menys dilatada en el teatre independent: Carlota Soldevila i Fabià Puigserver, incorporats des dels anys de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona; Pere Planella i Lluís Pasqual, uns joves directors que ja havien destacat a través de muntatges d'impacte, i amb ells, una desena d'intèrprets joves bregats en companyies independents (Horta, Adrià Gual, Comediants, Escorpí) o sortits de l'Institut del Teatre. I un minúscul equip tècnic de només quatre persones, de la mateixa procedència. La circumstància providencial que ho va fer possible, però, fou l'ofertament d'un espai físic on establir-se: el de la Cooperativa La Lleialtat —enguany també d'aniversari: 125 anys—, una entitat gràcia que va tenir visió de futur i que no tan sols no va posar problemes perquè la seva sala convencional fos transformada per Puigserver en un espai lliure, transformable, polivalent, que sorprendria els espectadors a cada nou espectacle, sinó que fins i tot en va finançar la reconversió.

Perquè allò que permetia materialitzar el concepte de teatre estable era la possibilitat de disposar d'una seu on assajar i exhibir, per oferir una programació també estable i continuada, amb un compromís anual de produccions i, encara —i aquesta fou una innovació essencial—, combinant l'oferta teatral amb la de dansa i música des del primer moment. Quan el 2 de desembre de 1976 obria les portes al carrer de Leopoldo Alas, número 2 —la conquesta de més espai de la Lleialtat

i l'entrada pel carrer del Montseny, número 47, encara trigaria uns anys—, el Teatre Lliure assumia un ampli compromís amb el seu públic: un nombre determinat de produccions teatrals cada temporada, diverses programacions complementàries, incloent altres companyies teatrals, i un seguit d'innovacions, des de l'hora d'inici dels espectacles —aleshores, fer funció a les 9 del vespre era una temeritat, quan tots els teatres començaven a les 10 o a les 10.45!— fins a la disposició de l'espai escènic, sempre imprevisible i sorprenent, i amb una sala que respirava aires nous per totes bandes, un nou teatre per a uns nous temps. La resposta fou immediata per part de la crítica, els altres professionals i, a poc a poc, per part d'un públic creixent i fidel.

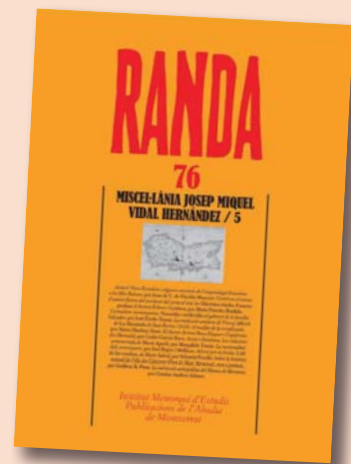
Tot això no hauria estat prou, tanmateix, si els espectacles oferts per la nova companyia no haguessin estat d'altíssim nivell i amb un segell propi, que els distanciava d'una manera sensible dels seus contemporanis. Un seguit de factors hi van contribuir: l'equip actoral estable i la compenetració que es va assolir ràpidament, amb la singularitat que el o la protagonista d'una obra podia fer un paper secundari en la producció següent, però també la necessitat de començar a interpretar d'una manera diferent, per la proximitat del públic, perquè calia pensar en els espectadors que tenien a l'esquena, perquè tot havia de ser autèntic, de veritat, començant per les emocions que transmetien els actors i acabant pels materials de l'escenografia i el vestuari, que més d'un espectador havia palpat aprofitant que tenia la faldilla de l'actriu a un pam. Tot això congrua molt ràpidament un estil diferent, el «segell

RANDA 76

MISCEL·LÀNIA JOSEP MIQUEL VIDAL HERNÁNDEZ, 5

En coedició amb l'Institut Menorquí d'Estudis.

Publicacions de l'Abadia de Montserrat · comanda@pamsa.cat · www.pamsa.cat

L'ofertament de la Cooperativa La Lleiialtat, de Gràcia, d'un espai físic on establir-se va permetre al Lliure materialitzar el concepte de teatre estable i disposar d'una seu per a assajar i exhibir una programació continuada. (Foto: Teatre Lliure)

El 2 de desembre de 1976 es va inaugurar la programació estable del Lliure amb la representació de *Camí de nit, 1854*, una obra escrita i dirigida per Lluís Pasqual, amb música de Lluís Llach, escenografia de Fabià Puigserver i uns intèrprets que després assoliren tant renom com Muntsa Alcañiz, Imma Colomer, Lluís Homar, Anna Lizaran, Josep Minguell, Domènec Reixach, Fermí Reixach, Antoni Sevilla i Carlota Soldevila. (Foto: Ros Ribas)

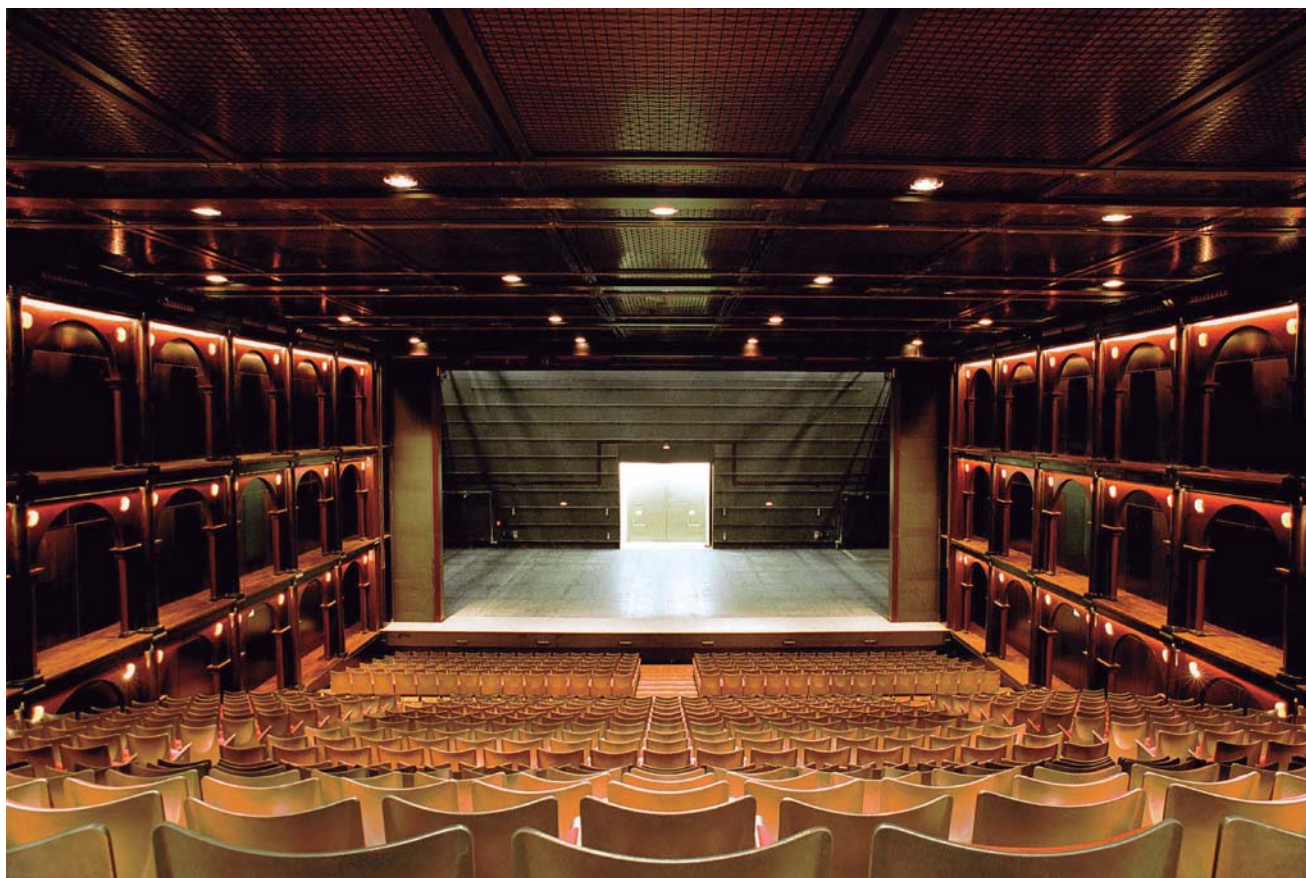

Lliure» del qual es comença a parlar ben aviat i que també molt ràpidament comença a ser imitat, tot creant escola.

Molt aviat, doncs, el nou teatre es consolida com una realitat innovadora i esdevé imprescindible. Supera alguna crisi interna primerenca i realitza operacions que després alguns han pretès obviar: la recuperació del *comédien* Josep Maria Flotats o l'aposta per un teatre musical d'alt nivell —*Mahagonny, La bella Helena, Murieta, La flauta màgica*—, una programació en què els clàssics universals són recuperats i rellegits en lectures contemporànies, la incorporació d'autors contemporanis o les estades per fer una mostra àmplia del seu treball a Girona i a Reus, a fi de superar l'habitual bolo, i un considerable etcètera. Ben aviat acollirà d'una manera regular la companyia de dansa Gelabert-Azzopardi, i de les experiències de teatre musical sorgeix una Orquestra de Cambra Teatre Lliure dedicada exclusivament al repertori del segle XX. I també alguns dèficits, el més

clamorós el de la presència d'autors del país, motiu de polèmiques diverses, un tema sobre el qual el teatre es defensa amb arguments que no sempre acaben de convèncer i que, per sort, acabarà normalitzant-se amb els anys, fins i tot acollint generosament algun dels principals detractors.

Després vindrà el llarg procés per assolir una nova seu, unes condicions de treball dignes i una ampliació de l'activitat. Sovint a contrapèl —la Generalitat pujolista no li perdonarà l'enorme sàtira de *Operació Ubú*— i amb tota mena de reticències dels polítics, incapaçs d'entendre que se'ls reclamés tant per part d'un col·lectiu que anava a la seva i no admetia altre control que el de la gestió. En aquest aspecte, el més sorprenent fou que els més reticents eren aquells a qui calia suposar més propers ideològicament als components del teatre. En els esforços per assolir una nova seu hi va cremar els darrers esforços —i hi va projectar la seva immensa saviesa teatral— un Fabià Puigserver

Fabià Puigserver, un dels fundadors del Teatre Lliure, va cremar els darrers esforços per assolir una nova seu a Montjuïc, on, amb la seva immensa saviesa teatral, va dissenyar un equipament encara avui únic. (Fotos: Teatre Lliure)

(Foto: Jordi Bellver)

que culminava la seva trajectòria amb el disseny d'un equipament encara avui únic; i en desaparèixer, ara fa vint-i-cinc anys —una altra commemoració—, ho va continuar un equip de fidels en el qual també hi deixa la vida un altre tossut magnífic, Josep Montanyès, que arriba a veure inaugurat el nou teatre després d'anys d'esforços i polèmiques i sobretot dels entrebancs que li regalen els seus coreligionaris socialistes de l'Ajuntament i la Diputació, que tenen damunt la consciència haver-li tensat la voluntat i la resistència fins a acabar amb ell de la pitjor manera.

Però aquest nou entrebanc no atura la gent del Lliure: Lluís Pasqual està disposat a reprendre el compromís, per bé que, en comprovar l'hostilitat dels qui només entenen la cultura controlant-la i fent-la anar al seu capritx, ho deixa córrer; però hi ha un nou recanvi disposat, Àlex Rigola, que s'ha consolidat precisament en el Lliure i, un cop complerts els seus dos mandats, finalment Pasqual pot retornar en unes condicions millors per obrir una nova etapa, la d'ara, en què el Lliure és el mateix i, a la vegada, tota una altra cosa, en què ha estat model i referent —també enemic a abatere— i ara ja és una realitat consolidada i amb una aparença una mica elefantàsica, tot i que funciona amb un equip de només seixanta persones, un nombre que fa riure a tots els homòlegs europeus. Un teatre que manté tots els compromisos essencials que el van fer néixer fa quaranta anys i que, per tant, continua essent un teatre lliure per damunt de tot.

Des d'un primer moment, el Lliure va combinar l'oferta teatral amb la dansa i la música i aquesta va ser una innovació essencial. La companyia de dansa Gelabert-Azzopardi, que a la foto veiem en l'espectacle *Psitt*, el 1987 es va associar al teatre i el 2003 en va esdevenir companyia resident.

Una de les darreres obres representades al Lliure que ha obtingut més èxit i reconeixements ha estat *El rei Lear* de Shakespeare, dirigida per Lluís Pasqual, amb magnífiques interpretacions —cal destacar Núria Espert en el paper de rei Lear— de Marcel Borràs, Jordi Bosch, Jordi Collet, Laura Conejero, Míriam Iscla, Jordi Llovet, Teresa Lozano, Ramon Madaula, Julio Manrique, Óscar Rabadan, Andrea Ros i David Selvas. (Foto: Ros Ribas)

